

Lapilla on loistava tulevaisuus

Lapissa on noin 177 000 asukasta (Tilastokeskus 2020). Vuonna 2019 ulkomaalaisia matkailijoita, jotka käyttivät majoituspalveluita, oli 0,46 miljoonaa. Heistä noin 60 prosenttia vieraili Lapissa (Tilastokeskus 2020). Vuosittainen kasvu on mitattavissa useissa prosentteissa. Lapilla on luontonsa puolesta vahvoja vetovoimatekijöitä. Puhdas luonto, toimiva infra, pitkälle kehitetyt kattavat matkailupalvelut, turvallisuus, joulu ja niin edelleen. Lappi elää enenevässä määrin palveluista ja lähitulevaisuuden ennusteet osoittavat ylöspäin. Kehitys tarjoaa lappilaisille hyvät mahdollisuudet työllistyä ja rakentaa tulevaisuuttaan kotiseudullaan. Osaamisperustaisella ammatillisella koulutuksella on ennakoiva rooli kehittää toimintaansa tukemaan nuorten tulevaisuuden osaamistarpeita. Tehtävää on paljon ja osittain ollaan takamatkalla. Suoraan matkailupalveluihin keskittyvät koulutukset ovat innovatiivisia ja edustavat koko maan parhaimmistoa. Toisaalta monissa ammateissa, joissa perinteisesti ei ole kohdattu matkailijoita, on tultu uuden haasteen eteen. Monikulttuurisia taitoja tarvitaan yhä useammassa ammatissa. Seuraavassa esittelen havaintojani Lapin toimintaympäristön kansainväistymisestä ja pohdin, millä tavalla opettajien kansainvälisyysosaamista pitäisi vahvistaa.

Näkemykseni mukaan ammatillisten opettajien kansainvälisyyttä koskevalla ohjausosaamisella on merkittävä vaikutus siihen, miten lappilaiset opiskelijat muuttuvassa toimintaympäristössään ja tulevaisuuden työelämässä selviävät ja menestyvät. Omien havaintojen perusteella Lapin toimintaympäristön kansainvälistyminen laajentuu yhä uusille ammattialoille. Opettajan ohjausosaamisen kehittäminen varmistaa lappilaisten opiskelijoiden paremman sijoittumisen kotiseudun työmarkkinoille, joka osaltaan vahvistaa alueellista elinvoimaisuutta. Tulevaisuus edellyttää monikulttuurisia taitoja ja niiden kehittämisessä opettajalla on merkittävä rooli. EPPA-hankkeessa olen pohtinut näkökulmia kansainvälistymiseen.

Vaikka olemmekin ihan varmasti kärkimaita, mitä koulutuksen laatuun tulee, niin opittavaakin on. Viittaa tässä opettajien ohjaustaitojen ennakoivaan kehittämiseen. On selvästi havaittavissa, kuinka taidot pakkaavat kasautumaan harvoille, vaikka suomalainen koulutus on kuulu innovatiivisuudestaan ja rohkeudestaan. Opetus ja ohjaushenkilöstön tasalaatuinen osaaminen ei kansainvälistymistaitojen osalta toteudu ja liika erikoistuminen omaan kapeaan osaamisalueeseen estää havaitsemasta toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia. Lappi on tietysti kasvavan matkailun

vuoksi erityisalue. Turismin huippusesongin aikana voi olla vaikeaa olla kohtaamatta ulkomaista matkailijaa. Siis missähän ammatissa voisi väistää monikulttuurista kohtaamista? Mietitäänpä. –Bussikuski ei, ensihoitaja ei, kampaaja ei. No, kiinteistöhoitaja ei. Listaan tietenkin lisätään kaikki palveluntuottajat, joiden palveluita me itsekkin käytämme arjessa. Opetuksen ohjaustehtävässä toimivien olisi hyvä kehittää kansainvälistä osaamistaan. Se parantaisi koulutuksen laatua ja ennakoisi muutoksia. Kansainvälisyys on tullut vahvasti osaksi ammatillista koulutusta EU-jäsenyyden myötä. Ammatillista koulutusta on kansainvälistetty 1990-luvulta lähtien erityisesti juuri hankkeiden avulla. Erityisen merkityksellistä on varmasti opiskelijoiden kv-liikkuvuuden tukeminen.

KANSAINVÄLISTYMINEN ON KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

Kansainvälisyys on myös kestävää kehitystä. Useissa ammateissa kohtaamiset muiden kulttuurien kanssa ovat jo arkipäivää. Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävä kehityksen näkökulmasta, meidän on tärkeä ymmärtää olevamme osa monikulttuurista Eurooppaa ja maailmaa. Mitä enemmän olemme vuorovaikutuksessa muiden kulttuureiden kanssa, sitä paremmin ymmärrämme ja hyväksymme erilaisuutta. Se lieventää eri kulttuurien välisiä jännitteitä ja saa meidät tuntemaan itsemme eurooppalaisiksi suomalaisiksi. EU:n tavoitteena on madaltaa kynnystä hakeutua euroalueella työn perässä eri maiden välillä. Liikkuvuuskokemukset tukevat tätä kehitystä. Opiskelu kansainvälisissä oppimisympäristöissä tulee olla arkipäiväistä, suunnitelmallista osaamisen hankkimista riippumatta siitä, tapahtuuko se kotimaan työelämäyhteydessä, ulkomailla, oppilaitoksessa tai muussa kv-yhteydessä. Sen tulee olla helposti saavutettavaa, mielekästä ja tunnistettavaa.

OPETTAJIEN ROOLI JA TEHTÄVÄT

Työelämä tarvitsee osaajia, joilla on ammatin ydinosaamisen lisäksi myös monikulttuurisia taitoja. Euroopan sosiaalirahaston rahoittaman EPPA-hankkeen aikana haastattelimme muutamien toimialojen työelämän toimijoita. Heidän viestinsä oli selkeä. Uutta osaamista tarvitaan ja jos koulutus ei ehdi vastata tarpeeseen, työelämä perehdyttää uudet tekijät omalla koulutuksella. Tuota jäin pohtimaan. Millaisia pikaisia toimia voimme koulutuksessa tehdä tilanteen parantamiseksi? Onko tarpeellista käynnistää uudistuksia muutenkin alati muuttuvassa tilanteessa? Vai voidaanko jo olemassa olevilla prosesseilla ottaa paremmin käyttöön valmiita toimintamalleja vakan alta? Tässä on kahdenlaisia toimia, joilla voimme parantaa tilannetta. Ensimmäinen ja tärkein on henkilöstön osaamisen kehittäminen. Omaohjaajien (opettaja) kansainvälisyysosaamisessa on suuria eroja. Osalle se on arkipäiväistä toimintaa ohjauksessa. Suurelle osalle satunnaisia tapahtumia ohjauksessa ja liian monelle täysin vieras alue, jolla ei nähdä merkitystä opiskelijan ammatillisessa kehittymisessä. On aivan luonnollista, ettei kansainvälisyys nouse ohjauksessa näkyviin, ellei opettajalla ole osaamista tai edes omakohtaista kokemusta. Kansainvälisyys nähdään

helposti myös joidenkin tiettyjen ihmisten toimintana. Se osaltaan vieraannuttaa opettajia toiminnasta. Vaikka koulutuksen järjestäjällä olisikin tahtotila kehittää, se ei riitä, jos sitä ei selkeästi kiinnitetä toiminnan tasolle (opetukseen). Koulutuksen järjestäjällä tulee olla selkeä kansainvälistymisstrategia ja resurssit sen toteuttamiseen

Opettajien joukossa on myös kansainvälisyyden osaajia. Lapin koulutuskeskus REDUssa tämä on näkynyt esimerkiksi varsin laajana kv-hanketoimintana viime vuosituhanelta lähtien. Erityisesti Euroopan unionin rahoittamien hankkeiden avulla on tuettu opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutta, erilaisia pedagogisia innovaatioita, kotikansainvälistymistä sekä yritysten kansainvälistymistä. Haasteena ammatillisen koulutuksen kansainvälistymisessä ovat eri toimialojen väliset erot. Osa toimialoista on ollut kv-toiminnan kehittämisessä aloitteellisia ja aktiivisia. Osa on puolestaan jättäytynyt ”vapaaehtoisesti” sivuraiteelle. Tämä ei tietenkään ole hyvä asia. Tulevaisuudessa on pyrittävä siihen, että kansainvälisyys on arkea kaikilla toimialoilla. Tämä edellyttää erityisesti opettajien kv-ohjausosaamisen kehittämistä.

MILLAISIA KEINOJA OPETTAJIEN KANSAINVÄLISTYMISTAITOJEN KEHITTÄMISEEN ON OLEMASSA?

Voidaanko opettajan kansainvälisyysosaamista kehittää ilman erillistä koulutusta? Mielestäni kyllä. Lähtökohtaisesti ensimmäinen steppi on osallistaa opettajat liikkuvuuksiin jo kokemusta omaavien liikkujien kanssa. Tästä saatiin hyvää kokemusta myös EPPA-hankkeessa. Opettajien ja opiskelijoiden liikkuvuus saatiin käynnistettyä toimialalla, jossa liikkuvuudet ja kaikenlainen kansainvälinen toiminta oli hiljalleen kuihtunut. Kokemusta omaavan liikkujan tuella kaksi opiskelijaa saatiin kuitenkin aktivoitua ja he tekivät noin kuukauden mittaisen liikkuvuuden. Jakson loppuvaiheessa myös heidän opettajansa vierailivat työpaikalla. Malli tuotti tulosta heti ja yhteistyö käynnistyi. REDUun on saapunut ulkomaalaisia opiskelijoita sen jälkeen ja tutkinnon opettajat ovat ottaneet heidät vastaan loistavasti. Jälkeenpäin keskusteltuani, lähes kaikki ennakkokäsitykset ohjauksen vaikeuksista olivat väistyneet. Suurin kynnys näyttää liittyvän kieliosaamiseen tai omaan käsitykseen sen riittämättömydestä. Ammatillinen opettaja ei omaa samanlaista koulutustaustaa kuin luokanopettajat. Usein he hakeutuvat opettajiksi työuransa keskivaiheen jälkeen. Näin tietenkin täytyy olla, että heille on ehtinyt kehittyä vahva substanssiosaaminen omasta ammatista. Usein ura ei kuitenkaan suo mahdollisuutta kehittää monikulttuurisia taitoja. Tämä ei ole mitenkään suomalainen ilmiö. Sama on havaittavissa useissa koulutus-kulttuureissa. No, onko siinä kielitaito-osaamisessa perää? Ei näyttäisi olevan. Opettajat, jotka saavat mahdollisuuden liikkuvuusjaksoille, huomaavat pian taitojen riittävän hyvin. Kommentit ensikokemuksen jälkeen ovat helpottuneita. Kyllähän minä osaan. Sieltä ne sanat löytyivät ja ihan hyvin se kommunikointi onnistui. Minusta tässä on kysymys opettajan elinikäisestä oppimisesta. Opettajakin pitää altistaa oppimiselle.

Omien kokemusten jälkeen on helpompaa käynnistää kansainvälistymistoimia omassa tutkinnossa / osaamisalalla. Verkostoituminen vaikka Euroopan unionin ja

ETA-alueen muiden koulutuksenjärjestäjien kanssa avaa uuden pelikentän ja mahdollistaa oman osaamisen kehittämisen ja parantaa opetuksen laatua. Vierailut ja muiden maiden opetushenkilökunnan job shadowing -jaksot REDUun päin ovat myös osoittautuneet hyväksi ratkaisuksi. Ne mahdollistavat kotikansainvälistymisen. Aika pienellä vaivalla voimme sijoittaa vierailevia opettajia omiin oppimisympäristöihin, siis heidän omille tunneilleen. Tästä on hyviä kokemuksia. Tästä hyötyvät välittömästi myös opiskelijat. On ollut ilo havaita, kuinka ennakkoluulottomasti osa opettajista osallistaa vierailijoita tunneilleen. Johdon tason vierailut ovat myös tärkeitä, lähinnä verkostoitumisen vuoksi. Niistä ei kuitenkaan ole juurikaan hyötyä toiminnan tasolle. Olisi toivottavaa, että tulevaisuudessa opiskelijaliikkuvuuksissa saataisiin enemmän vierailuja oppimisympäristöihin. Meidän opiskelijamme voisivat kohdata paremmin vertaisiaan ja opettajat pääsisivät luontevasti sparraamaan kansainvälisyystaitoja.

Olisiko opettajien kouluttamisella saavutettavissa parempaa kv-osaamista? Varmasti on. Se kuitenkin edellyttää koulutuksenjärjestäjältä selkeää näkemystä ja satsausta tulevaisuuden tarpeisiin. Amisreformi on massiivinen uudistus. Osittain siksi kansainvälistymiskehitykselle ei ole riittänyt sen tarvitsemää huomiota. REDUlla on ollut käytössään koko 2000-luvun erinomaiset rahoitusvälineet mobilisoida suuria määriä opiskelijoita, mutta myös henkilöstöä liikkuvuuksiin. Meillä on käsillä mahdollisuuksien aika. Nyt vaaditaan rohkeutta hypätä boxin ulkopuolelle. Pois mukavuusalueelta mahdollisuuksien pariin. Omaohjaajalla on keskeinen rooli. Jos hän ei näe kansainvälistymistä tärkeänä tai häneltä puuttuu siitä osaamista, voi koko mahdollisuus jäädä käyttämättä.

OPISKELIJA HYÖTYY KANSAINVÄLISYYDESTÄ

Toteutuneissa liikkuvuuksissa kaikki opiskelijoiden palautteet ovat olleet positiivisia. Tämä on hyvä muistaa ohjauksessa. Koulutusuudistuksessa on nostettu vahvasti esiin opiskelijan oikeus hankkia osaamista missä tahansa ja milloin tahansa. Osaamisperustainen koulutus vain parantaa liikkuvuuksissa tai muussa kansainvälisessä yhteydessä hankittavan osaamisen mahdollisuuksia. Tilaisuuksia kansainvälistymistaitojen kehittämiseen on useita. Ilmeisin ja tunnetuin tapa on lähteä joksikin ajaksi toiseen maahan työharjoitteluun. Se on kaikille tuttua. On myös muita keinoja. Lapin alueella korkean matkailusesongin aikana on lukuisia työpaikkoja, joissa palveluita tuotetaan suoraan matkailijoille, kuten ravitsemus, majoitus, ohjelmapalvelut ja niin edelleen. Opiskelijoilla on mahdollisuus toimia hyvinkin aidoissa kansainvälisissä oppimisympäristöissä. Kuten artikkelin alussa jo mainitsin, rajapintoja löytyy vähän joka puolelta ja monissa ammateissa. Monikulttuurista kohtaamista tapahtuu nykyään ammateissa, joissa siihen ei ole totuttu. Lapissa on myös useita pienyrityksiä, joissa ei ole yhtään suomalaista. Se tarkoittaa kotikansainvälistymistä ilman liikkuvuutta. Myös maahanmuuttajataustaisten kotouttamisen yhteydessä tapahtuu sama ilmiö käänteisesti.

Opiskelu ulkomailla on tavoitteellista opiskelua, joka toteutuu muualla kuin kotimaassa. Liikkuvuuksia suositellaan opiskelun toisena tai kolmantena vuotena. Siinä vaiheessa toisen asteen opiskelutapa on ehtinyt tulla tutuksi ja se oma polkukin on paremmin jäsentynyt. Varsinkin suoraan perusopetuksesta saapuville se on paras ratkaisu. Tietysti myös omasta ammatista on karttunut ydinosaamista, joka mahdollistaa laadukkaamman harjoittelun. Ikää on hyvä olla vähintään 17 tai enemmän. Huolta-jatkin ovat myötämielisempiä lähettämään nuoriaan paremmin vasta toisena vuotena.

HOKS on se väline opintojen ohjauksessa, joka rakentaa opiskelijan polkua kohti tutkintoa. Sen avulla voidaan suunnitella, millaista osaamista liikkuvuuden aikana voidaan hankkia. Tietenkin sitä määrittelee työharjoittelupaikkojen tehtävien tarjonta ja siellä hankittavan puuttuvan osaamisen kattavuus. Lähtökohtaisesti tavoitteena on tutkinnonosan tai osien suorittaminen. Se voi olla myös yhteisiä tutkinnonosia, kuten esimerkiksi vieras kieli. Aina ammatillisen tutkinnon osan suorittaminen ei kuitenkaan ole mahdollista ja niissä tapauksissa voidaan käyttää REDUn paikallisesti tarjottavaa tutkinnon osaa *Kansainvälinen osaaja 15 osp*. Kyseessä on EPPA-hankkeessa rakennettu tutkinnon osa, joka tekee arkioppimistaitoja näkyväksi ja osaltaan varmistaa opintojen etenemisen.

Opiskelijapalautteissa ja keskusteluissa liikkuvuuksien jälkeen korostuu arkioppimistaitojen merkitys. Minäpystyvyyden vahvistuminen on yksi keskeisimpiä havaintoja. Maailma näyttäytyy rikkaampana ja enemmän mahdollisuuksia antavana ja tulevaisuuskuvasa on enemmän mahdollisuuksia. Kielitaidon karttuminen on vääjäämätöntä ja sen käytön kynnyks madaltuu selvästi. Useat myös pitävät hyvin realistisena mahdollisuutena hakeutua työmahdollisuuksien perässä ulkomaille, ainakin joksikin aikaa. Lisäksi voisi mainita seikan, joka helposti unohtuu: maininta ulkomailla työskentelystä näyttää hyvältä CV:ssä, ja on työnantajille merkki arjenhallintakyvystä ja rohkeudesta tarttua uusiin asioihin.

YHTEENVETO

REDUn kansainvälisyystoiminnassa on paljon hyvää ja toimivaa. Lähtökohtaisesti meillä on se osaaminen, jota tarvitsemme. Toimintatapojen, tiedon, resurssien ja verkostojen pirstaleisuuden vuoksi toiminta vaatii päivittämistä. EPPA-hankkeessa on haluttu kehittää opettajien kykyä ohjata opiskelijoita kansainvälistyvässä toimintaympäristössä. Tämän osaamisen pitäisi olla osa jokaisen ammatillisen koulutuksen opettajan ja ohjaajan työkalupakkia. Koulutuksenjärjestäjän profiloituminen kansainvälisenä osaajana lähettää työelämälle selkeän viestin tulevaisuusorientoituneesta toiminnasta. Opiskelijalle avautuu uusia mahdollisuuksia työmarkkinoilla ja uramahdollisuudet laajentuvat. Opettajan ohjausosaaminen ja myös ammatillinen osaaminen kehittyy ja siihen tulee uusia tuoreita näkökulmia.

LÄHTEET

Tilastokeskus 2020. http://www.tilastokeskus.fi/til/matk/2019/05/matk_2019_05_2019-06-28_tie_001_fi.htm.